

СО та потребу в подальшому вдосконаленні системи контролю та екологічних заходів у містах.

Література:

1. Нетробчук І., Силивонюк К., Семенюк О.. Аналіз впливу автотранспорту на якість атмосферного повітря вулиць міста Луцька. Науковий вісник СНУ імені Лесі Українки. Серія: Географічні науки. Луцьк: Вежа-Друк, 2020. № 1 (405).
2. Серкіз А. С. Екологічний стан повітряного середовища міста Тернопіль на прикладі мікрорайону «Східний».

ДЖЕРЕЛА ЗАБРУДНЕННЯ ВОДИ ВЕРХНЬОЇ ТЕЧІЇ РІЧКИ ГНІЗНИ ТА ПОКАЗНИКИ ЇЇ ЕКОСТАНУ

Царик В.Л.

Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка

The main anthropogenic factors of the formation of the Hnizna river valley ecostate were clarified and the main consequences of their manifestation were highlighted. The high regulation of the current is traced and its negative consequences are indicated.

Key words: *Hnizna River, anthropogenic factors, consequences of manifestation, ecostan.*

Річка Гнізна - ліва притока Серету, води якого потрапляють до Дністра в межах національного природного парку «Дністровський каньйон». Власне тому, відповідне ставлення до якісних показників річкових вод. В рамках дисертаційного дослідження було проведено експедиційне вишукування верхнього відтинку долини річки Гнізни та взято проби води й проаналізовані їх лабораторні результати.

На верхньому відтинку річкової долини головними джерелами забруднення річки Гнізни є: - змив дрібнозему з орних земель разом з мінеральними і органічними добривами, отрутохімікатами; - наявність в населених пунктах в межах річкової долини стихійних сміттєзвалищ;

- скидання в річку каналізаційних стоків приватних садиб і господарських об'єктів.

В процесі проведених обстежень, замірів, взяття проб, фіксування явищ і об'єктів встановлено, що найістотніші зміни природних процесів і компонентів природи відбулись на витоках головної річки (рис.1)

Рис. 1. Обстеження верхів'я річки Гнізна

Офіційно зареєстрований витік змістився вниз за ткчією на 1.5 – 2.0 км. На даному відтинку сухе русло розоране і засаджена цукровим буряком (станом на вересень 2023 року) та прокладена дорога з твердим покриттям та водовідводними канавками.

Починаючи з околиць с. Шимківці заплава річки широка, вкрита верболозом і водно-болотною рослинністю, забудова винесена за її межі. В межах населеного пункту прокладена вулично-дорожня мережа, зосереджені господарські об'єкти, елементи соціальної інфраструктури, городи, приватне господарство громадян, стихійні смітники і сіттезвалища (рис. 2).

Рис. 2. Стан річки Гнізни в межах населеного пункту Шимківці

З цієї поверхні відбувається змив дорожньо-гравійної суміші, ґрунтового дрібнозему, а також зростають атмосферні забруднення від приватного автотранспорту і транспорту сільсько-господарських підприємств, викиди продуктів згорання від котелень та приватних котлових установок. Таким чином зростає кількість чинників антропогенного походження, що впливають на формування екоситуації річкової долини в межах населеного пункту.

На відтинках річки між населеними пунктами зростає розораність схилових місцевостей річкової долини (рис 3.А), яка чергується з ділянками водно-болотної і прирусової деревно-чагарникової рослинності. Такі ділянки річкового русла є сприятливими для збереження та відновлення не тільки рослинних угруповань, а й фауністичних комплексів, які слугуватимуть складовими надійних екологічних коридорів між центрами біорізноманіття (рис. 3. Б).

А)

Б)

Рис. 3. Стан річкової долини між населеними пунктами Шимківці і Зарудечко (А), Охримівці і Соборне (Б)

На одній із таких збережених ділянок в долині річки створено водно – болотний заказник між сс. Охримівці та Соборне. Такого роду заповідні об'єкти можуть бути створені на інших ділянках річкової долини Гнізни.

На особливу увагу заслуговують ставки створені у верхній частині річки. В селі Шимківці функціонує риборозвідний став на одній із лівих приток Гнізни. Територія належно окультурена, з альтанками для відпочинку місцевого населення. В межах ставу спостерігали рідкісних птахів таких як чапля сіра та чайка озерна. Однак в районі шлюзу ставу не спостерігалось стоку води в основну річку. В межах населеного пункту на лівобережжі річки Гнізна споруджено ще один ставок менших розмірів, який слугує для відпочинку місцевого населення та рибної ловлі (рис. 4). Стави у верхів'ї річки регулюють її гідрологічний режим, є місцем зосередження водоплавної птиці, однак в посушливий період перекриті дамби не сприяють регулюванню рівня води в річці.

Рис. 4. Стави у с. Шимківці

У верхів'ї річки Гнізни створено ще кілька ставків, які виконують подібні функції, в тому числі і рекреаційні. Це окультурений став у селі Розношинці з елементами рекреаційної інфраструктури, найбільший за площею водного дзеркала став у селі Базаринці. Тут зустрічається рідкісний лебідь шипун (рис. 5).

Рис. 5. Стави у селі Розношинці та у селі Базаринці

Найскладніший екостан спостерігаємо в межах Збарзького ставу, береги якого забудовані та по яких прокладені вуличні автошляхи. На мілководді ставу зростають водно-болотні рослини: латаття біле та глечики жовті. Екологічний стан його умовно задовільний. Останнім ставом на нашому маршруті верхньої течії Гнізни був Лемківський став у селі Старий Збараж, в оточенні лісового масиву, з ровинутою рекреаційною інфраструктурою та закладом харчування (рис. 6).

Рис. 6. Збараський і Старозбараський стави

Вниз за течією між селами Чернихівці і Охримівці створений став на лівому березі річки Гнізни для риболовлі, відпочинку і оздоровлення населення. В селі охримівці збудовано відпочинковий комплекс зі ставом і форельним ставком, чисельними альтанками і закладом харчування, виключно рекреаційного призначення (рис. 7).

Рис. 7. Стави в околицях і ставковий комплекс в межах села Охримівці

Таким чином в межах досліджуваного відтинку створено 8 ставків, переважна більшість з яких використовується для рибозведення. Ставки наближені до м.Збараж орієнтовані на рекреаційне використання [1]. Зарегульованість стоку верхньої частини р.Гнізни є значною і загалом негативно впливає на екологічний стан води, невисоку її насиченість киснем і понижену стійкість водної екосистеми. Матеріали щодо якісного стану води у вехіві річки Гнізни, які склали основу іншої публікації, засвідчили належні якісні показники фізичних і хімічних параметрів за результатами взятих проб.

Література:

1. Царик Л., Царик П., Царик В. Долина річки Гнізни в геоекологічному вимірі. Вісник Тернопільського відділу УГТ. №2 (випуск 2). 2019. С. 25-31.
2. Царик Л. П., Царик П. Л., Кузик І. Р., Царик В. Л. Природокористування та охорона природи у басейнах малих річок: монографія. Вид. 2-ге доп. і перероб. Тернопіль: Тайп, 2021. 162 с.
3. Царик П.Л., Вітенко І.М. Геоекологічна ситуація долини річки Гнізни. Наукові записки ТНПУ. Серія: географія, 2007. №1. С. 192-198.
4. Царик В. Геоекологічні проблеми річки Гнізни і заходи з її оздоровлення. Матеріали звітної наукової конференції викладачів, аспірантів магістрантів, студентів кафедри геоекології та методики навчання екологічних дисциплін та НДЛ «Моделювання еколого-географічних систем». Тернопіль: Редакційно-видав. відділ ТНПУ, 2020. С. 91-96.
5. Царик В. До оцінки збалансованості землекористування і охорони природи у долині річки Гнізни. Магістер. вісник ТНПУ. 2020. №34. С. 22-25.